

DOKUMENTÄREN "FÄSTINGKRIGET" FÄLLEDES FÖR PARTISKHET

En fällning och två frianden blev resultatet för SVT vid Granskningsnämndens senaste möte.

Den finska dokumentärfilmen *Fästingkriget*, som sändes i SVT i oktober förra året fälldes för bristande opartiskhet trots att det i inledningen av filmen framgick att utgångspunkten var filmarens egna personliga upplevelser av att försöka bota upplevd kronisk borrelia. Nämnden ansåg att det trots en tydlig inledande presentation inte var tillräckligt tydligt för publiken att det som framstod som fakta i programmet inte var vetenskapligt bevisat.

I övrigt friades *Rapport* för inslag om klimatprotester på flygplatser och *Aktuellt* för ett uttalande av en korrespondent om covid-19-läget i Finland.

PERSONLIG FILM OM KRONISK BORRELIA BRAST I OPARTISKHET

FÄLLT: Dox: *Fästingkriget*, SVT1, 2021-10-14, program om kronisk borrelia; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 21/03975.

Filmen *Fästingkriget* var resultatet av en internationell samproduktion. Filmen var en personlig berättelse, filmad av den finske regissören Joonas Berghäll, som levte i flera år med många sjukdomssymptom utan att ha upplevt att han fått hjälp. Filmen inleddes med att två skyltar visades där det stod: *"Det här är en personlig film av Joonas Berghäll om hans kamp för att bota upplevda sjukdomssymptom som han tror sig ha fått efter ett fästingbett. Det finns inget vetenskapligt bevis för att kronisk borrelia existerar, och därmed inget bevis för att symtomen kan lindras med långa antibiotikakurer."*

Filmen skildrade hur Berghäll, efter att ha misslyckats med att hitta någon orsak till sitt dåliga mående, fick göra ett test som hävdade att han hade "kronisk borrelia". Det framgick i filmen att testet var omstritt och ej accepterat bland etablerade läkare. I filmen genomgick Berghäll två kontroversiella behandlingar mot borrelia. Det framgick att behandlingarna var både potentiellt farliga och omstridda, att de kostade stora summor pengar och inte var accepterade inom den etablerade läkarvetenskapen.

Filmaren träffade också flera personer i olika länder som ansåg att de led av kronisk borrelia men inte fick hjälp. Han träffade läkare som erbjöd behandling till dessa patienter och som hävdade att de blev hjälpta av behandlingen. Han intervjuade också läkare som ansåg att behandlingen var lurendrejeri.

Programmet anmäldes av flera personer som ansåg att det brast gällande opartiskhet och saklighet. Kritiken handlade sammanfattningsvis om att ämnet behandlats ensidigt och att den "alternativa" synen på "kronisk borrelia" fick för stort utrymme att framföra sina ståndpunkter. En av anmälarna bifogade en lista på vad han menade var felaktiga faktapåståenden som framfördes i filmen.

SVT skrev i sitt yttrande att SVT:s redaktion inför publiceringen hade en löpande dialog med filmens producent, som bland annat försäkrade att han hade vetenskapligt stöd för allt som presenterades i grafik. I samband med skrivandet av yttrandet inkom produktionsbolaget med ett omfattande underlag med källor som svar på den detaljerade kritiken från en av anmälarna. Produktionsbolaget menade sammanfattningsvis att de påståenden som gjordes i de animerade delarna av filmen var korrekta.

När redaktionen lade in de två skyltarna i början av filmen var det för att förtydliga för tittarna att det i den etablerade vetenskapen saknas belägg för att sjukdomen existerar, även om det i filmen exempelvis framfördes teorier om hur sjukdomen beter sig på cellnivå. Redaktionens bedömning var dock att det var möjligt att visa en film som beskrev en alternativmedicinsk diagnos samt kontroversiella behandlingar som inte är vetenskapligt erkända om detta framgick för publiken med en tydlig presentation. Man ansåg också att det fanns ett stort värde i att visa en film som skildrade de sjukas lidande, oavsett vad vetenskapen säger om deras sjukdom. Redaktionens bedömning var att det genom skyltarna, i kombination med Berghälls tydligt personliga berättande, framgick tydligt att skildringen skedde utifrån filmarens egna perspektiv och upplevelse och den tes han hade. Samtidigt förtydligades genom skyltarna i inledningen att denna tes inte var förankrad inom den etablerade vetenskapen.

I sitt beslut skriver granskningsnämnden att när det gäller de delar i programmet som skildrade Berghäll och hans upplevelser, är det nämndens uppfattning att den inledande textinformationen tydliggjorde dessa förhållanden för publiken. I programmet tog dock merparten av de läkare och forskare som medverkade i programmet ställning för att kronisk borrelia finns. Det visades vidare bland annat delvis animerade avsnitt om upptäckten av borrelia, hur borreliabakterien sprids i kroppen och diagnosticering av borrelia. Uppgifterna i dessa avsnitt presenterades på ett sätt som enligt nämnden inte uppfattades som en del av Berghälls personliga berättelse, utan snarare kunde uppfattas som vetenskapligt belagd fakta. Den inledande textinformationen kan inte anses i tillräcklig grad väga upp den ensidiga skildringen i de delvis animerade avsnitten. Även med beaktande av att programmet till stor del byggde på personliga upplevelser och att ett visst begränsat utrymme gavs till medverkande som företrädde den etablerade synen på borrelia ansåg nämnden att programmet strider mot kravet på opartiskhet. Nämnden la också till att eventuella brister i saklighet fick tillskrivas den påtalade partiskheten.

Nämnden var inte enig i sitt beslut. En ledamot ansåg att filmen, mot bakgrund att det fanns inledande textskyltar och att det var en tydligt personligt färgad berättelse, visserligen var ensidigt utformad men att sändningen inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

RAPPORT FRIAT FÖR INSLAG OM KLIMATAKTION PÅ FLYGPLATSER

FRIAT: Rapport, SVT1, 2021-10-31, kl. 18.00 och 2021-11-01, kl. 18.00, inslag om en klimataktion på svenska flygplatser; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 21/04264.

Inslaget den 31 oktober handlade om en klimataktion som ägt rum några timmar tidigare. Reportern berättade om hur flera klimataktivister tagit sig in på flygplatser och limmat fast sig på landningsbanan samt på ett av flygplanen. Reportern berättade även att händelsen verkade vara en koordinerad aktion av en klimatorganisation som kallade sig "Extinction rebellion".

Inslaget dagen efter, den 1 november, handlade om att säkerhetsansvariga på flygplatserna nu skulle utreda hur aktionen kunde hända. I inslaget visades bland annat klimataktivisters egna bilder av hur de tagit sig in på flygplatserna med hjälp av stegar och hur de limmat fast sig mot flygplan. Därefter intervjuades Peter Larsson, vd Svenska Regionala Flygplatser. Han sade bland annat att utredningar ska få utvisa om man brustit i säkerheten. Det uppgavs också att minst elva klimataktivister gripits, misstänkta för bland annat obehörigt tillträde till skyddsobjekt och flygplatssabotage.

Inslagen anmäldes av två personer som ansåg att rapporteringen var ensidigt negativ mot aktionen och att aktivisterna inte fick tillräckligt stort utrymme att förklara vad aktionen handlade om.

SVT skrev i sitt yttrande att redaktionen redan den 31 oktober började granska och kartlägga vilka som kunde ligga bakom aktionerna. Aktionen som kallade sig "Extinction Rebellion Sverige", tog på sig delar av aktionerna men organisationen verkade löst sammansatt utan tydligt ledarskap vilket försvårade möjligheten för redaktionen att få kontakt med den. Eftersom handlingarna var allvarliga, med stor samhällsstörande effekt, ville redaktionen göra ansvarsutkrävande intervjuer med ledare för den organisation som tagit på sig ansvaret. Man lyckades dock under dagen inte få kontakt med den eller de som bar det yttersta ansvaret.

Att flyget har negativ klimatpåverkan är väl känt sedan tidigare och det övergripande syftet med aktionen – att det var klimataktivisterna som genomförde en klimataktion – framgick av inslagen. Redaktionen bedömde att denna utgångspunkt inte behövde beskrivas närmare eftersom den är välkänd för publiken. Vidare bedömdes att det fanns ett stort allmänintresse att rapportera om störningen av flygtrafiken och att belysa hur säkra Sveriges flygplatser är, med tanke på att aktivisterna kunde ta sig in och störa flyget så pass allvarligt. SVT anser att inslagens kritiska infallsvinkel låg väl inom ramen för SVT:s granskningskyldighet. SVT har några dagar efter händelsen i olika sammanhang intervjuat medlemmar i "Extinction Rebellion" om varför de genomförde aktionen, bland annat i SVT Nyheter Väst och i SVT Nyheter Skåne.

Granskningsnämnden friar och konstaterar i sitt beslut att SVT har frihet att själv bedöma värdet av olika nyheter och bestämma vilka nyheter som ska presenteras. Vidare anser nämnden att det förhållandet att aktivisternas syfte med den aktuella klimataktionen inte beskrevs utförligt i inslagen inte medför att de strider mot kravet på opartiskhet. Nämnden slår också fast att inget av det som anmälarna i övrigt anfört medför att inslagen strider mot detta krav eller mot kravet på saklighet.

UTTALANDE FRÅN KORRESPONDENT STRED INTE MOT KRAVET PÅ SAKLIGHET

FRIAT: *Aktuellt*, SVT2, 2021-10-18, inslag om covid-19-läget i Finland; fråga om saklighet. Dnr. 21/04056.

Inslaget handlade om att antalet covid-19-fall ökade i Finland och att den europeiska smittskyddsmyndigheten hade klassat Finland som en så kallad röd zon. I den sista delen intervjuades SVT:s korrespondent i Finland. En programledare sa inledningsvis i intervjun att Finland under en tid var ett av de länder som lyckats allra bäst vad gällde covid-19-pandemin och frågade korrespondenten vad som hade hänt sedan dess. Korrespondenten svarade bland annat följande: "Ja, orsaken är ju faktiskt att Finland klarat sig så bra så här långt. Få människor har insjuknat i covid-19 i det här landet. Det betyder att man inte har någon flockimmunitet utan man måste få den här immuniteten via coronavaccinet och det går trögt. Det är bara sjuttiofem procent av befolkningen som är över tolv år som har vaccinerat sig. Det är sämst i Norden och det är mycket sämre än vad regeringen och vad myndigheterna hade hoppats och väntat på."

En annan programledare frågade sedan korrespondenten hur det kom sig att vaccinationsgraden inte var lika hög som myndigheterna hade räknat med. Korrespondenten svarade bland annat att myndigheterna ställde sig just den frågan och att finländare i regel gjorde som regeringen sa, men att det hade varit annorlunda denna gång.

En anmälare anförde att uppgiften i inslaget om att Finland vid tidpunkten hade sämst vaccinationstäckning i Norden inte stämmer med statistiken på webbplatsen "Our World in Data".

SVT skrev i sitt yttrande att syftet med samtalet i Aktuellt-studion var att, utifrån de offentliga diskussioner som pågick i Finland, förstå och föra fram orsakerna till det förändrade covid-19-läget. Det stämmer, som framgår av statistiken anmälaren hänvisar till, att andelen fullvaccinerade i hela befolkningen låg på samma nivå i Sverige och Finland vid tidpunkten då inslaget sändes. En betydande skillnad mellan länderna var dock att man i Finland hade vaccinerat en större del av åldersgruppen 12–17 år. När det gäller befolkningen från 18 år och uppåt var andelen fullvaccinerade i Finland 78,4 procent och i Sverige 80,3 procent, vilket var talande för skillnaden i intresset för vaccination. Diskussionen i Finland handlade vid den här tidpunkten framför allt om att motivera den vuxna delen av befolkningen att vaccinera sig och "sämst i Norden" var ett återkommande argument i debatten. Finland var vid den aktuella tidpunkten sett till den vuxna delen av befolkningen sämst i Norden på fullvaccinering, och sett till hela befolkningen sämst i Norden tillsammans med Sverige.

Granskningsnämnden skriver i sin bedömning att "I inslaget sa en korrespondent att Finland vid den aktuella tidpunkten hade vaccinerat 75 procent av befolkningen över tolv år mot covid-19 och att detta var "sämst i Norden". Granskningsnämnden konstaterar att det av handlingarna i ärendet framgår att den uppgift som lämnades i inslaget syftade på andelen av hela befolkningen som fått minst en dos vaccin. Motsvarande siffra för Sverige var 71 procent. Påståendet om Finland som sämst i Norden får utifrån dessa uppgifter anses vara missvisande. SVT har dock i sitt yttrande anfört att Finland tillsammans med Sverige vid den aktuella tidpunkten hade lägst vaccinationsgrad i Norden, sett till andel av hela befolkningen som fått två doser vaccin (67 procent). SVT har också anfört att Finland hade lägst vaccinationsgrad i Norden sett till den vuxna andelen av befolkningen som fått två doser vaccin. Mot bakgrund av ovanstående kan nämnden inte finna att korrespondentens uttalande medförde att inslaget blev så missvisande att det strider mot kravet på saktighet."

Informationsbrev från SVT Programetik, Sveriges Television, 105 10 Stockholm

E-post: programetik@svt.se, Tel: 08-784 56 78

Om du fått detta infobrev står du även på e-postlistan för nästa.

Nya SVT-prenumeranter kan anmäla sig till programetik@svt.se!